

В.Ф. Макєєв, В.С. Гриновець, О.А. Петришин

Нариси історичного становлення ортодонтії як університетської дисципліни у Львові в XIX–XX столітті

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м.Львів, Україна

Резюме. Розвиток університетської школи ортодонтії в рамках науки одонтології розпочався у Львові ще на початку XIX століття. Науку одонтології як предмет викладали на медичному факультеті Львівського університету. Студенти-медики пізнавали основи становлення змінного прикусу в дітей і вплив на формування постійного з можливостями тогочасного протезування. Становлення ортодонтії як сучасного відгалуження стоматології розпочалося уже в середині XX століття до чого доклалися науковці, згадані в цій статті. З того часу й до сьогодні на кафедрах стоматології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького проводиться навчання студентів, на сучасному рівні ведеться наукова робота, яка створює можливість удосконалювати цю спеціальність.

Ключові слова: ортодонтія, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, університетська школа ортодонтії у Львові.

На початку XIX століття у Львівському університеті на медичному факультеті було розпочато викладання курсу одонтології (мистецтва лікування зубів). З 1828 року цей курс для студентів-медиків проводив професор Карл Прокоп Каліга. У монографії-посібнику з одонтології 1840 року («Про хвороби зубів і засоби їх лікування» за його авторством) знаходимо схеми виготовлення штучних зубів і зубних протезів того часу (рис. 1, 2) [1–4]. Книги професора Львівського університету Карла Прокопа Каліги «Про хвороби зубів і засоби їх лікування», видані німецькою, польською, італійською мовами зберігаються в бібліотеках Львова, Відня, Берліна, Мілана, США.

У 1894 р. відкривається курс стоматології і в 1905 році університетська стоматологічна амбулаторія. Керівником курсу і амбулаторії призначається доцент Андрій Гонька. Крім нього до роботи в амбулаторії залучено доцента Теодора Богосевича, який проводить навчання протезування. При амбулаторії відкрито школу для зубних техніків. Доцент, а з 1912 року професор Львівського університету Теодор Богосевич, крім викладацької роботи, керував до 1939 р. приватною клінікою у Львові

на 5 крісел, яка спеціалізувалась на протезуванні, зокрема проводилось технічне виготовлення керамічних пломб, коронок, протезів, започатковано виготовлення ортодонтичних конструкцій.

Рис. 1. Книга професора одонтології Львівського університету Карла Прокопа Каліги «Про хвороби зубів і засоби їх лікування», видана у Львові (1840) (з окремим розділом цієї книги, в якому роз'яснюється важливість збереження та правильного підходу до утримання зубів з метою їх подальшого збереження рівними для здоров'я та краси людини).

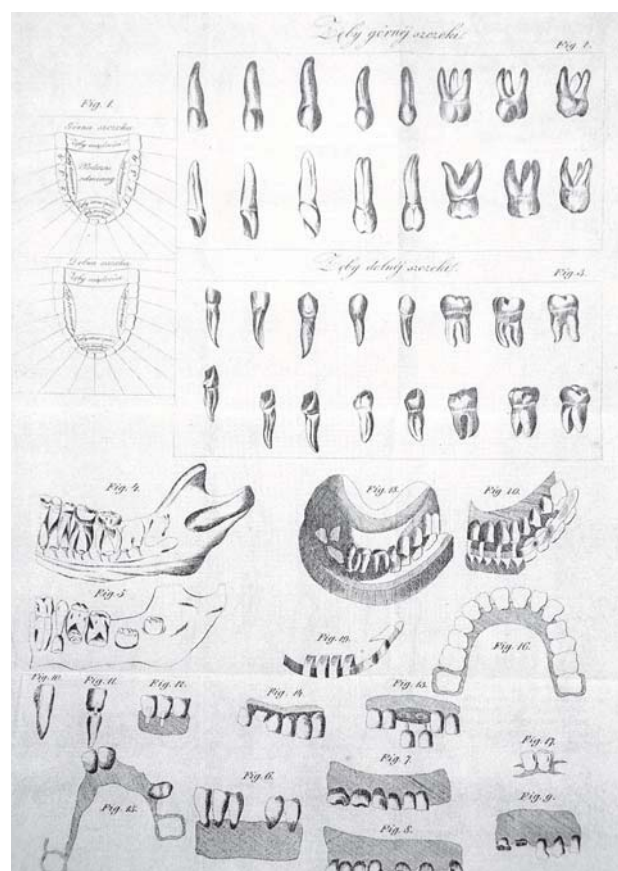
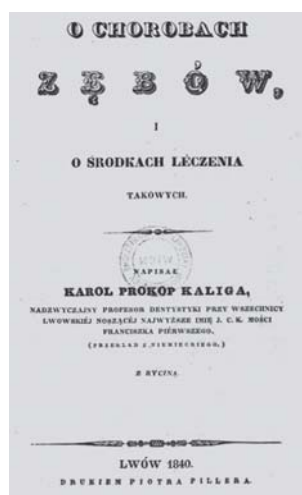

Рис. 2. Малюнки-схеми із книги професора Львівського університету Карла Прокопа Каліги «Про хвороби зубів і засоби їх лікування» (1840).

Рис. 3. Професор
Антоній Цешинський.

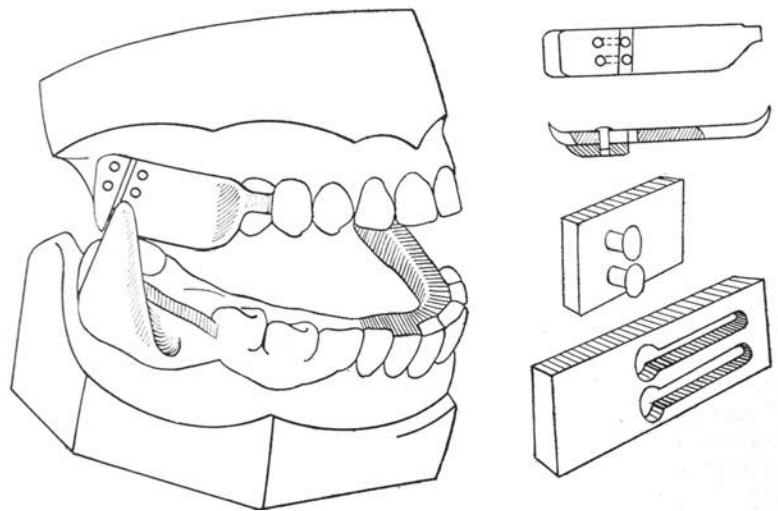

Рис. 4. Схематичне зображення апарата для вирівнювання зубів
за А. Цешинським

З 1913 року Львівську університетську школу стоматології очолив доктор медичних наук, випускник Мюнхенського університету Антоній Цешинський (рис. 3, 4). Йому завдячуємо реформуванням викладання дисципліни «Стоматологія» до сучасного на той час рівня, налагодження відносин львівської школи стоматології з європейськими та світовими стоматологічними організаціями, зокрема FDI (заступником голови FDI був певний час А. Цешинський), піднесення наукових розробок зі стоматології до світових стандартів та їх визнання. З 1919 року професор Антоній Цешинський розробляє державні програми викладання стоматології для вищих навчальних закладів Польщі. У тому числі визначається стандарт викладання і ортопедичної стоматології, і набуття практичних навичок як студентами, так і курсантами на курсах підвищення кваліфікації.

В інституті стоматології Львівського університету професором А. Цешинським виокремлено курс викладання ортопедичної стоматології та ортодонції, яким призначено керувати ад'юнкта (доцента) Мечислава Янковського [4–6].

У той час створено напрям наукових досліджень і виконуються наукові роботи з дитячої стоматології та ортодонції. Відомі такі роботи: В. Шафран «Теоретичне обґрунтування викривлення передніх постійних зубів унаслідок сили впливу молочних зубів» (1922), «Про затримку прорізування постійних зубів, що настають унаслідок хвороб організму та специфіка їх лікування» (1923) та ін. [7–10].

Після трагічної загибелі керівника кафедри і клініки стоматології професора Цешинського із 7 липня 1941 року керівником призначено доцента доктора Мечислава Янковського, який залишався керівником до 1945 року. Документально підтверджено факт, що Львівський державний медичний інститут був єдиним вищим науковим і навчальним закладом в Україні, який працював у роки Другої світової війни. Працювала кафедра і клініка стоматології під керівництвом учня професора А. Цешинського – ортопеда-стоматолога, доцента Мечислава Янковського (рис. 5), відбувалось навчання студентів і проводилась наукова робота [7, 9, 11].

Рис. 5. Професор
Мечислав Янковський.

Рис. 6. Професор Яків Збарж.

Рис. 7. Асистент кафедри,
канд. мед. наук, стоматолог-ортопед
Самуїл Шмерцлер.

У 1958 році в ЛДМІ був відкритий стоматологічний факультет, який очолив декан доцент Олександр Коваль. Це був новий етап розвитку, багаті традиціями і здобутками Львівської стоматологічної школи, що мало значення не тільки для Львова, а і для всієї України.

У 1959–1960 рр. зі створенням профільної кафедри ортопедичної стоматології її очолив професор Яків Збарж (рис. 6) [13, 14]. Практичні заняття зі студентами на початковому етапі проводив асистент лікар-стоматолог-ортопед С. Шмерцлер (рис. 7).

З початку створення кафедри ортопедичної стоматології на стоматологічному факультеті ЛДМІ проводилися наукові дослідження у напрямі ортодонції. Під керівництвом професора Якова Збаржа розпочато наукові роботи і згодом у 1967 р. успішно захищено кандидатські дисертації асистентами Шмерцлером С.А. на тему «Діагностика сагітальних аномалій прикусу на підставі внутрішньоротового дослідження і форми профілю обличчя» («Диагностика сагитальных аномалий прикуса на основе внутриротового исследования и формы профиля лица»), а у 1969 р. – Чучмай Л.Д. «Компенсація дефектів зубних рядів у дітей і її значення у профілактиці зубощелепних аномалій» (Возмещение дефектов зубных рядов у детей и его значение в профилактике зубочелюстных аномалий) (рис. 8).

Рис. 8. Доцент, канд. мед. наук Людмила Чучмай.

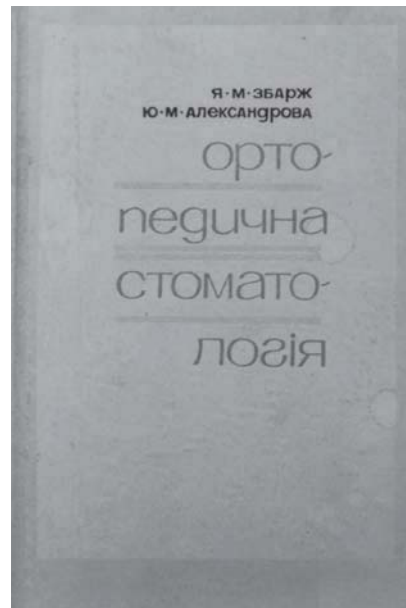

Рис. 9. Підручник «Ортопедична стоматологія» з розділом ортодонції.

У 1970 р. аспірантом Макєєвим В.Ф. під керівництвом професора Збаржа Я.М. захищена кандидатська дисертація «Морфологічна характеристика зубних рядів і щелеп у хворих з уродженими розщелинами піднебіння» («Морфологическая характеристика зубных рядов и челюстей у больных с врожденными расщелинами неба»).

Під авторством професора Збаржа Я.М. та Александрової Ю.М. у 1970 році видано один з перших підручників українською мовою «Ортопедична стоматологія» з розділом ортодонтичного лікування дітей (рис. 9).

Починаючи з 1972 року під керівництвом проф. Евальда Вареса (рис. 10). на кафедрі ортопедичної стоматології проводяться значні морфологічні дослідження, спрямовані на вивчення процесів перебудови зубощелепної системи при ортодонтичних втручаннях. Опрацьований матеріал увійшов як складова частина у посібник «Ортодонція», виданий у Москві під редакцією Ф. Хорошилкиної в 1984 році. Докторська дисертація проф. Евальда Вареса, виконана й захищена в Одесі, також була присвячена ортодонції. Згодом була захищена дисертація про проблеми цього напрямку асистенткою Завойко Л.М. [15–17].

У 1981 році кафедру ортопедичної стоматології ЛДМІ очолив канд. мед. наук, доцент Валентин Макєєв (рис. 10) – випускник першого набору стоматологічного факультету ЛДМІ, який у 2008 р. захистив докторську дисертацію «Клініка, діагностика та концептуальні основи ортопедичних заходів у комплексному лікуванні дефектів і деформацій зубощелепної системи хворих з незрощеннями верхньої губи та піднебіння». Під керівництвом Валентина Макєєва виконали й успішно захистили дисертації про питання ортодонції асистенти: Завойко О.Б., Неміш Т.Ю., Олійник Г.В., Сегал М.М., Белас Т., Заяц О.А., Олійник А.Ю., Мартінек Г.Б. [8, 18].

Підсумком проведених досліджень діагностики й методів лікування вроджених вад обличчя стало видання монографії «Ортопедичні методи лікування хворих із вродженими незрощеннями верхньої губи і піднебіння» під авторством Макєєва В.Ф. (рис. 12).

У 1976 році в Львівському державному медичному інституті відкрито кафедру стоматології дитячого віку.

Рис. 10. Професор Евальд Варес (портрет знаходиться в Музеї стоматології НМУ ім. Данила Галицького).

Під керівництвом професора Любомири Луцик, а згодом під керівництвом професора Ніни Смоляр розпочато нові напрямки наукових досліджень, у тому числі з ортодонції.

Значну роль у становленні ортодонції як університетської науки в ЛДМУ відіграв професор Марк Покровський (рис. 13).

Упродовж 1994–1995 рр. професор Покровський М.М. проходив наукове стажування на кафедрі ортодонції Детройтського університету (США). Був членом Всесвітньої федерації ортодонтів та Європейської асоціації ортодонтів, першим головою Львівського осередку Асоціації ортодонтів України. Під керівництвом професора Покровського М.М. захищено 5 кандидатських дисертацій [16].

На кафедрі стоматології дитячого віку на ортодонтичну тематику захистили кандидатські дисертації М. Дрогомireцька, Б. Мірчук, Т. Корнієнко, Н. Пилипів, за результатами досліджень видано монографію «Діагностика та лікування ретенції зубів» (рис. 14).

У 2016 р. з метою оптимізації освітнього процесу, удосконалення наукової та лікувально-діагностичної роботи проведено реорганізацію кафедри «Стоматології дитячого віку» шляхом поділу на дві кафедри – кафедру «Стоматології дитячого віку» та кафедру «Ортодонції». У 2016 році кафедру ортодонції очолила доктор медичних наук, професор Ельвіра Безвужко, а із 2017 року кафедру очолює доктор медичних наук, професор Наталя Чухрай [18–19]. Упродовж цього періоду на ортодонтичну тематику захистили кандидатські дисертації А. Миськів і М. Фур.

Наукові традиції Львівської школи ортодонції продовжили Мирослава Дрогомireцька, яка, захистивши докторську дисертацію, очолила кафедру ортодонції в Національній медичній академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика, та Богдан Мірчук, який захистив докторську дисертацію в Інституті стоматології НАМН України й нині працює професором на кафедрі ортодонції ЛНМУ імені Данила Галицького.

Кожна наука проходить свій шлях розвитку. Ортодонція – відносно молода наука і спеціальність, яка має

Рис. 11. Професор Валентин Макєєв.

Рис. 13. Професор Марк Покровський.

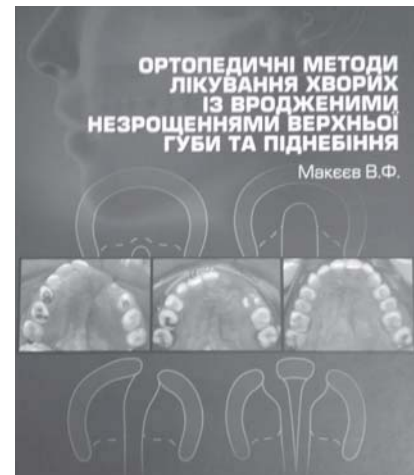

Рис.12. Книга під авторством професора Макєєва В.Ф.

Рис. 14. Монографія «Діагностика та лікування ретенції зубів».

великі перспективи розвитку у XXI столітті. З розвитком сучасних досягнень у матеріалознавстві всі нові технології залучаються в застосування у стоматологічній практиці і, зокрема, в ортодонції. Молоді спеціалісти вдосконалюють своє вміння в університетах України та світу. Львівський національний університет імені Данила Галицького – один з тих, в яких давні традиції й сучасні технології та висококваліфіковані спеціалісти відшліфують практичні застосування стоматології-ортодонції на благо людей.

ПОСИЛАННЯ

1. Karol Prokop Kaliga. O chorobach Zębyw, i o środkach Leczenia takowych Lwyw, 1840. 57 p.
2. Hrynovets VS, Hrynovets IS. Analiz likarskykh zasobiv zastosovuvanykh u zubolikuванні v XIX storichchii (z knyhy profesora Lvivskoho universytetu Karla Prokopa Kalihy 1838 roku). Pytannia eksperymentalnoi i klinichnoi stomatolohii. Zbirnyk nauk. prats. Kharkiv, 2015; 11 (1): 17–19 [In Ukrainian]
3. Hrynovets VS, Hrynovets IS, Ripetska OR, Pasko OO, Deneha IS. A review of

medications applied in dentistry in XIX century (from the book written by the professor of Lviv University Karl Prokip Kaliga (1838). 3-rd International conference on pharmaceutical sciences «Looking towards the future, honoring the past». 2015, May 29–31; Tbilisi, Georgia, 2015, p. 100.

4. Ripetska OR, Deneha IS, Hrynovets VS, Hysyk MV. Historical sketches of the development of dentistry in Lviv. Diseases of the Periodontium (Etiology, Pathogenesis, Diagnosis, Treatment) Lviv: Liga-Press, 2011: 264–67

5. Hrynovets VS, Ohonovskiy RZ, Shybinskyi V. Lvivska stomatolohichna shkola 40-tykh rokiv XX stolittia. In: Makieiev VF, editir. Stomatolohichni novyny: zb prats z aktualnykh problem stomatolohii. Lviv: 2012–2013; 11–12: 47 [In Ukrainian]
6. Zimenkovskiy BS, Hzehehskiy MR, Lutsyk OD, Hrynovets VS, Hrynovets AH. Lvivskiy natsionalnyi medychnyi universytet imeni Danyla Halytskoho – 230. Istorychne yuvileine vydannia. Kyiv: TOV «Lohos Ukraina», 2014; 295 p. [In Ukrainian]
7. Hrynovets VS. Stomatolohii kafedra. Encyclopedia. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka v 2 t. T. 2: L-Ya. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2014; p. 480–481 [In Ukrainian]
8. Hrynovets VS, Mahlovanyi AV, Stupnytskyi RM. Do 125-richchia narodzhennia profesora Antonii Tsieshynskoho. Zhurnal AMN Ukrainy. 2008; 13 (4): 807–12 [In Ukrainian]
9. Hrynovets VS, Ripetska OR, Hrynovets IS. Profesor Mechlav Yankovskiy – vnesok u stanovlennia lvivskoi universytetskoï stomatolohichnoi shkoly. In: Korda MM ta in, editir. Materialy naukovoï istoryko-terminolohichnoi konferentsii 100-richchia ministerstva okhorony zdorovia ta opikuvannia Ukrainy i likarske samovriaduvannia, XVII kongres Svitovoi federatsii ukrainskykh likarskykh tovarystv, materialy mizhnar. nauk. Kongresu; 2018 veresen 20–22; Ternopil. TDMU; 2018, p. 301 [In Ukrainian]
10. Makieiev VF, Hrynovets VS, Lialka M. Zaviduvach kafedry ortopedychnoi stomatolohii – profesor Zbarzh Yakiv Mykhailovych. In: Makieiev VF, editir. Stomatolohichni novyny: zb prats z aktualnykh problem stomatolohii. Lviv: 2016; 15: 3–4 [In Ukrainian]
11. Makieiev VF, Zimenkovskiy BS, Hrynovets VS. Likar, naukovec, vchytel – profesor Zbarzh Yakiv Mykhailovych. Lviv nats med un-t im Danyla Halytskoho. Lviv: Kvart, 2017; 44 p. [In Ukrainian]
12. Makieiev VF, Hrynovets VS, Honcharova IK. Spohady pro dotsenta Martineka Borysa Oleksandrovycha. In: Makieiev VF, editir. Stomatolohichni novyny: zb prats z aktualnykh problem stomatolohii. Lviv: 2016; 15: 5–6 [In Ukrainian]
13. Makieiev VF, Hrynovets VS, Pasternak Slu. Pamiati profesora stomatolohii – Varesa Evalda Yanovycha. In: Makieiev VF, editir. Stomatolohichni novyny: zb prats z aktualnykh problem stomatolohii. Lviv: 2016; 15: 7–8 [In Ukrainian]
14. Zimenkovskiy BS, Makieiev VF, Vares YaE, Hrynovets VS, Petryshyn OA. Naukovets-novator, likar, pedahoh – profesor Vares Evald Yanovych. Lviv nats med un-t im Danyla Halytskoho. Lviv: Kvart, 2018; 105 p. [In Ukrainian]
15. Kordiak Alu, Hrynovets VS, Hrynovets VI. Do 75-richchia vid dnia narodzhennia profesora Makieieva Valentyna Fedorovycha. In: Makieiev VF, editir. Stomatolohichni novyny: zb prats z aktualnykh problem stomatolohii. Lviv: 2016; 15: 9–10 [In Ukrainian]
16. Hrynovets VS, Mahlovanyi AV, Ripetska OR. Istorychni asrekty rozvytku ortodontii yak nauky u Lvovi (Do 80-richchia profesora M.M. Pokrovskoho). Eksperymentalna ta klinichna stomatolohii. 2018; 3 (4): 60–62 [In Ukrainian]
17. Hrynovets VS, Makieiev VF, Kuchta VS, Petryshyn OA. Lvivska universytetska shkola ortopedychnoi stomatolohii. Suchasna stomatolohii. 2019; 3: 96–100 [In Ukrainian]
18. Hrynovets VS, Makieiev VF. Lvivska universytetska shkola ortopedychnoi stomatolohii. Ukrainska naukova stomatolohichna shkola. Istorychni narysy; monohrafiia. Pid red: Mazur IP, Pavlenka OV, Skrypnyk IL. Kropyvnytskyi: Polium, 2019: 72–75 [In Ukrainian]
19. Smoliar NI, Hrynovets VS. Narysy orhanizatsii, rozvytku ta sohodennia universytetskoï shkoly dytiachoi stomatolohii u Lvovi. Ukrainska naukova stomatolohichna shkola. Istorychni narysy; monohrafiia. Pid red: Mazur IP, Pavlenka OV, Skrypnyk IL. Kropyvnytskyi: Polium, 2019: 76–79 [In Ukrainian]

Очерки исторического становления ортодонтии как университетской дисциплины во Львове в XIX–XX веке

В.Ф. Макеев, В.С. Гриновец, О.А. Петришин

Резюме. Развитие университетской школы ортодонтии в рамках науки одонтологии началось во Львове в начале XIX века. Науку одонтологию преподавали как предмет на медицинском факультете Львовского университета. Студенты-медики изучали основы становления смешанного прикуса у детей и влияние на формирование постоянного с возможностями протезирования того времени. Становление ортодонтии как современной отрасли стоматологии началось в середине XX века, к чему приложили усилия ученые, упомянутые в этой статье. С того времени и до сих пор на кафедрах стоматологии Львовского национального медицинского университета имени Данила Галицкого проводится обучение студентов, на современном уровне ведется научная работа, которая создает возможность совершенствовать эту специальность.

Ключевые слова: ортодонтия, Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого, университетская школа ортодонтии во Львове.

Essays on the historical formation of orthodontics as a university discipline in Lviv in the 19th–20th centuries

V. Makeev, V. Grinovets, O. Petrishin

Summary. The development of the University School of Orthodontics within the framework of the science of odontology began in Lviv in the early 19th century. The science of orthodontics was taught as a subject at the Faculty of Medicine of Lviv University. Medical students studied the basics of the formation of mixed dentition in children and the influence on the formation of permanent occlusion with the possibilities of prosthetics of that time. Formation of orthodontics as a modern branch in dentistry began in the middle of the twentieth century, to which the scientists mentioned in this article joined. From that time until today, the departments of dentistry at the Danylo Halytsky National Medical University provide training for students, and at the present level scientific work is being conducted which creates an opportunity to improve this specialty.

Key words: orthodontics, Danylo Halytsky National Medical University, Lviv University School of Orthodontics.

В.Ф. Макеев – Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м.Львів, Україна.

В.С. Гриновець – Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м.Львів, Україна.

О.А. Петришин – Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м.Львів, Україна.

ПРОСТОЙ. НАДЁЖНЫЙ. ПРОЧНЕЙШАЯ ФИКСАЦИЯ.

Мерон – стеклоиономерный цемент для постоянной фиксации любых ортопедических конструкций

- Простота работы: не надо протравки и адгезива
- Превосходные показатели адгезии к дентину и эмали
- Малая толщина адгезивной плёнки
- Выделение защитных фторидов
- Обладает прозрачностью необходимой для фиксации цельнокерамических коронок и мостов

Официальные дистрибьюторы в Украине:

Дентал депо Запорожье · Меридиан ·
Вершина Дент · Оксия · Стамил · Усмішка

Мерон

НОВИНКА

ЧУТЛИВІСТЬ ЗУБІВ? ПРОБЛЕМИ З ЯСНАМИ?

на **63%**
КРАЩЕ УСУНЕННЯ
ЧУТЛИВОСТІ ЗУБІВ*¹

Тривале поліпшення стану
і полегшення чутливості

до **24** тижнів^{†2}

на **40%**
покращення
здоров'я ясен^{‡3}

Спеціально розроблена зубна паста з **подвійною дією**.
Клінічно доведене зниження чутливості зубів та покращення здоров'я ясен.*¹

*Відсоткове поліпшення індексу Шиффа у порівнянні із зубною пастою з фтором через 8 тижнів, досліджувану зубною пастою з з фторидом олова 0,454% та контрольною зубною пастою з фтором. Різниця для тактильного порогу для досліджуваної зубної пасту у порівнянні з зубною пастою з фтором склала 7,5 г через 4 тижні та 27,2 г через 8 тижнів.

†Дослідження, проведене за допомогою зубної пасту з фторидом олова 0,454 %; вимірювання індексу Шиффа та анкети DHEQ.

‡Відсоткове поліпшення індексу кровоточивості через 24 тижні у порівнянні з досліджувану зубною пастою з з фторидом олова 0,454% та контрольною зубною пастою з фтором. Дослідження також показало покращення модифікованого гінгівального індексу на 19 % за допомогою досліджуваної зубної пасту у порівнянні з контрольною зубною пастою на тижні 24. Ці вимірювання свідчать про поліпшення здоров'я ясен.

Посилання: 1. Parkinson CR et al. Am J Dent 2015; 28:190–196. 2. GSK data on file 204930. April 2017. 3. RH01515. Clinical study report, GSK data on file.

Імпорттер та уповноважена організація в Україні: ТОВ «ГлаксоСмітКлайн Хелскер Україн Т.О.В.», 02152, м. Київ, проспект Павла Тичини, 1-В. Торгові марки належать або використовуються за ліцензією групою компаній GSK. ©2020 група компаній GSK або їх ліцензіар.

Інформаційний матеріал: № PM-UA-SENSO-20-00009. Дата виготовлення матеріалу: лютий 2020р.